

SF

Christopher Priest
ERDVĖS MAŠINA

Knygute.lt

Christopher Priest

ERDVĖS MAŠINA

Mokslinis-fantastinis romanas

Christopher Priest

The Space Machine

Tai klasikinių H. D. Velso romanų "Laiko Mašina" ir "Pasaulių karas" priešistorė, kurioje meistriškai išlaikytas XIXa. pabaigos stilius.

"Erdvės Mašina", išleista 1976 metais, kartu su "[Išvirkščių pasauliu](#)" laikoma bene geriausiu aštuntojo dešimtmečio moksliniu-fantastiniu romanu.

Pirmą kartą išleista:

Faber and Faber Limited 1976

Iš anglų kalbos vertė ANITA KAPOČIŪTĖ

Viršeliui panaudotas A. Šimkausko paveikslas

Vertimas į lietuvių kalbą:

© leidykla "Eridanas", 1998

© leidykla Knygute.lt, 2017

Pirmas skyrius

MOTERIS KOMIVOJAŽIERĖ

1

1893 metų balandį aš važinėjau verslo reikalais ir kartą apsistočiau Skiptono miestelyje, Jorkšyre, viešbutyje "Devonšir Armz". Tuomet man buvo dvidešimt treji metai, ir mano tarnyba, nors gana kukli, bet žadėjo sėkmingą karjerą - buvau keliaujantis firmos "Džošija Vestermanas ir sūnūs", madingų odos gaminių tiekimas" atstovas. Apie savo darbą per daug nepasakosiu - netgi tais laikais tai nebuvo svarbiausias mano užsiėmimas. Vis dėlto tenka apie jį užsiminti, nes jis, nors ir ne itin garbingu būdu, tapo pirmąja grandimi neįtikėtinų nuotykių grandinėje - o kaip tik apie juos aš ir ketinu paporinti.

"Devonšir Armz" buvo tipiškas provincijos viešbutis keliaujantiems komivojažieriams: žemas pilkų plytų pastatas, išraizgytas prastai apšviestų koridorių voratinkliu; čia traukdavo

amžini skersvėjai, dažai buvo seni ir apsilaupe, sienų apmušalai dėmėti. Visame viešbutyje buvo vienintelis jaukus kampelis - komivojažierių poilsio kambarys. Tiesa, jis buvo visai nedidelis ir užgrioztas baldais - čia buvo pristatyta tiek fotelių, kad pro juos buvo nelengva prasibrauti. Žiemą poilsio kambarys būdavo kaitriai prikūrentas ir apšviestas dujiniu žibintu, tuo tarpu miegamieji tenkinosi blausiomis, siaubingai rūkstančiomis žibalinėmis lemplėmis.

Viešbutyje apsisitojusiam komivojažieriui vakarais nebūdavo kas veikti - tekdavo kiurksoti tarp keturių poilsio kambario sienų ir šnekučiuotis su kitais savo profesijos atstovais. Aš vos įstengdavau išverti valandą nuo pietų pabaigos iki devynių vakaro - pagal seniai priimtą nerašytą taisyklę tuo metu niekas nerūkydavo, - kuri būdavo skirta vien pokalbiams. Devintą visi išsitraukdavo pypkes ir cigarus, palubėn nusidriekdavo žydros dūmų sruogos, troškus tirštas oras imdavo svaiginti. Galvos ilsėdavosi ant krėslų atlošų, akys prisimerkdavo. Tuomet jau galėdavau, neižeisdamas niekieno jausmų, paskaityti ar parašyti vieną kitą laišką.

Tą vakarą, kurio jau niekad nepamiršiu, po

pietų buvau išėjęs pasivaikščioti ir grįžau į viešbutį prieš pat devynias. Trumpam užsukęs į savo numerį, apsivilkau kasdieninį švarką. Tuomet nusileidau į pirmąjį aukštą ir žengiau į poilsio kambarį.

Čia jau sėdėjo trejetas vyrų. Nors buvo dar be septynių minučių devynios, pastebėjau, kad Hjuzas, prekybos agentas iš Birmingemo priešais gamyklos, jau užsidegė pypkę.

Linktelėjau pasisveikindamas ir prasibroviau prie tolimiausiam kambario kampe stovinčio fotelio.

Penkiolika po devynių į poilsio kambarį užsuko Daiksas. Jis buvo dar jaunas, maždaug mano amžiaus. Tiesą sakant, ne itin juo domėjau si, bet jis, regis, kažkodėl manimi pasitikėjo ir jau spėjo įprasti išsikalbėti.

Jis pasuko link mano kampo ir atsisėdo tiesiai priešais mane. Aš skubiai užverčiau bloknotą su ką tik pradėto laiško juodraščiu.

- Rūkysite, Ternbelai? - paklausė jis, atkišdamas man savo portsigarą.

- Ne, ačiū.

Kurį laiką aš, tiesa, rūkiau pypkę, bet jau daugiau kaip metai esu atsisakęs šio įpročio.

Jis išsitraukė cigaretę ir ceremoningai ją pri-

sidegė. Daikšas, kaip ir aš, dirbo prekybos agentu ir neretai tvirtindavo, esą aš atrodau pernelyg senamadiškas. Tuo tarpu mane linksmino manieringas jo elgesys - kartais smagu stebėti, kaip kiti persistengia, norėdami pasirodyti.

- Girdėjau, šįvakar viešbutyje apsistojo moteris komivojažierė, - pasakė jis kuo nerūpestingiau, bet vis dėlto palinko arčiau manęs, norėdamas pabrėžti savo žodžius. - Kaip jums tai patinka, Ternbelai?

- Neįtikėtina, - pripažinau aš. - Jūs tikrai žinote?

- Grįžau šįvakar vėlai, - prislopinęs balsą, tęsė Daikšas. - Visai atsitiktinai dirstelėjau į svečių registracijos knygą. Mis A.Ficgibon iš Šėrėjaus. Tai įdomu, tiesa?

Nors aš paprastai šalindavausi kasdieninių kitų komivojažierių pokalbių, bet šįkart Daikso naujiena mane sudomino. Kiekvienas iš mūsų, nori nenori, stengiasi kiek įmanoma daugiau sužinoti apie savo profesiją. Jau kuris laikas sklido gandai, kad prekybos agentais imta priiminėti ir moteris. Man pačiam dar nė vienos neteko sutikti, bet maniau esant visai logiška, kad kai kurias prekes - sakykime, tualetu reikmenis ar patalynę - moterys pardavinėtų

kur kas sėkmingiau nei vyrai. Keliaujant man ne kartą pasitaikė pasirašyti sutartis su prekes priimančiomis moterimis - tad kokios gi prielastys galėtų užkirsti joms kelią pačioms išmėginti jėgas prekyboje?

Nejučia grįžtelėjęs, dirstelėjau per petį, nors ir taip žinojau, kad nė viena moteris negalėjo įeiti į poilsio kambarį nepastebėta.

- Aš jos nemačiau, - pasakiau Daiksui.

- Žinoma, ne. Ir vargu ar kuriam nors iš mūsų pavyks ją pamatyti. Nejaugi manote, kad misis Enson leis jaunai damai iš geros šeimos pasirodyti poilsio kambaryje?

- Vadinasi, jūs vis dėlto ją matėte?

Daiksas papurtė galvą.

- Jinai pietavo mažajame valgomajame drauge su misis Enson. Aš temačiau, kaip ten buvo nuneštas padėklas.

Dar labiau sudomintas, paklausiau:

- Kaip manote, ar turi pagrindo visi tie gandai apie moteris komivojažieres?

- Be abejonės! - net nesudvejojęs atsakė Daiksas. - Ši profesija visai netinka save gerbiančiai moteriai.

- Bet jūs pats sakėte, kad mis Ficgibon - garbinga...

- Tai tik eufemizmas, mano mielas. Tik.

Jis atsilošė fotelyje ir mėgaudamasis užtraukė cigaretę.

Bendrauti su Daiksu kartais būdavo visai smagu: į viešai priimtas elgesio normas jis beveik nekreipė dėmesio ir kartais pavaišindavo mane koku nors nešvankiu anekdotu. Klausydavusi jo tylėdamas ir kiek pavyduliaudamas - pats beveik nuolatos buvau priverstas gyventi vienas. Dauguma komivojažierių buvo viengungiai - galbūt tokia jų prigimtis, be to, visą laiką bastantis iš vieno miesto į kitą, nėra taip lengva užmegzti ilgalaikį ryšį. Taigi dabar, pasklidus gandams, kad kai kurios firmos savo prekybos agentais samdo moteris, visoje šalyje komivojažierių viešbučių rūkomieji bei poilsio kambariai tik ir gaudė nuo nepadorių užuominų. Pats Daiksas buvo tikras tokios rūšies informacijos šaltinis, bet laikui bėgant paaikšėjo, kad, bent jau kol kas, mūsų gyvenimo būdas iš esmės nepasikeis. Iš tiesų man pirmąsyk pasitaikė sužinoti, kad moteris komivojažierius apsistojo tame pat viešbutyje, kaip ir aš.

- Žinote, Ternbelai, ketinu dar šį pat vakarą susipažinti su mis Ficgibon.

- Bet ką gi jai pasakysite? Juk kažkas jus tu-

rėtų jai pristatyti?

- Juk tai visai nesudėtinga! Aš paprasčiausiai nueisiu prie misis Enson svetainės durų, drąsiai pasibelsiu ir pakviesiu mis Ficgibon drauge su manimi pasivaikščioti prieš miegą.

- Manau...

Prasižiojau, bet taip nieko ir nepasakiau, ūmai suvokęs, kad iš tiesų šitokio sumanymo Daiksas negalės įgyvendinti. Jis, kaip ir aš, puikiai pažinojo viešbučio šeimininkę, ir mudu abu kuo puikiausiai numanėme, kokio atkirčio jis susilauktų už šitokį įžūlumą. Galbūt pati mis Ficgibon ir buvo emancipuota mergina, bet misis Enson pažiūros buvo giliai įsišaknijusios 1860-uosiuose.

- Kodėl turėčiau išduoti jums savo taktiką? - kalbėjo Daiksas. - Juk mudu gyvensime čia iki pat savaitgalio - tada ir papasakosiu jums, kaipgi man sekėsi.

Man į gaivą atėjo mintis.

- O jei pabandžius išsiaiškinti, kokiai firmai ji atstovauja? Tuomet galėtumėte patykoti ir tarsi atsitiktinai susitikti ją gatvėje.

Daiksas paslaptinai šyptelėjo.

- Regis, mąstome mudu vienodai, Ternbelai. Aš tai jau sužinojau. Gal norėtumėte kirsti su

manimi lažybų? Laimėtų tas, kuriam pirmam pavyktų ją užkalbinti.

Aš pajutau, kad raustu.

- Aš niekad nesilažinu, Daiksai. Be to, rungtis su jumis būtų tikra kvailystė - jūs šį tą jau žinote ir esate už mane pranašesnis.

- Tuomet aš pasakysiu ir jums, ką pavyko išsiaiškinti. Iš tiesų ji - visai ne komivojažierius, o asmeninė sekretorė, dirbanti vienam išradėjui, ne firmai. Bent jau mane pasiekusios žinios - tokios.

- Išradėjui? - nepatikliai pakartojau. - Jūs turbūt juokaujate?

- Kaip tik taip man sakė, - užtikrino Daiksas. - Tai seras Viljamas Reinoldsas, jis labai garsus žmogus. Bet apie jį aš nieko nežinau ir nenoriu žinoti - mane domina tiktai jo sekretorė.

Sėdėjau, gerokai apstulbintas tokių netikėtų naujienų, ant kelių gulėjo pamirštas bloknotas su pradėtu laišku. Iš tiesų ne itin dorovingi Daikso ketinimai manęs visai nejaudino - aš visada stengdavausi neprarasti savigarbos, - bet buvo paminėtas sero Viljamo Reinoldso vardas, o tai visai kas kita.

Susimąstęs stebėjau Daikšą, kol jis pabaigė rūkyti cigaretę, ir tuomet pakilau.

- Man jau laikas eiti, - pasakiau.

- Bet juk dar anksti! Išgerkime po stiklą vyno, aš sumokėsiu.

Jis pasilenkė ir spustelėjo elektrinio skambučio mygtuką.

- Labai norėčiau, kad sutiktumėte lažintis, - pasakė.

- Ačiū jums, Daiksai, bet turiu atsisakyti. Šį vakar man dar reikia užbaigti šį laišką, tikiuosi, jūs man atleisite. Galbūt rytoj?..

Linktelėjęs jam, pro fotelius prasibroviau prie durų. Išėjęs į koridorių, pastebėjau prie poilsio kambario besiartinančią misis Enson.

- Labas vakaras, misteris Ternbelai.

- Labos nakties, misis Enson.

Stabtelėjęs laiptų aikštelėje pastebėjau, kad svetainės durys plačiai atlapotos, bet viduje nesimatė jokios jaunos damos.

Pagaliau pasiekiau savo kambarį. Užžiebiau lempas ir, prisėdęs ant lovos krašto, pabandžiau išnarplioti savo surizgusias mintis.

2

Seras Viljamas tuo metu buvo vienas labiausiai žinomų mokslininkų Anglijoje, ir jo vardas

paliko man gilų įspūdį. Be to, aš turėjau savų interesų, netiesiogiai susijusių ir su seru Viljamu, taigi visai atsitiktinai Daikso suteiktos žinios mane nepaprastai sudomino.

1880-1890-aisiais mokslo pasaulyje įvyko staigus šuolis, buvo padaryta daugybė atradimų, ir tiems, kurie tokiais dalykais domėjosi, laikotarpis buvo išties nuostabus. Mes stovėjome dvidešimtojo amžiaus prieangyje ir tikėjome įžengti į naująjį šimtmetį su milžinišku mokslinių stebuklų kraičiu - o tai įkvėpė ir kaitino visus geriausius pasaulio protus. Atrodė, kad mažne kiekvieną savaitę buvo sukuriamas naujas įrenginys, galintis pakeisti visą mūsų gyvenimo būdą - elektrinis omnibusas, savaeigė arklių netraukiama karieta, kinematografas, amerikietiškos kalbančios mašinos... Visa tai nedavė man ramybės ir audrino vaizduotę.

Iš visų šių naujovių kaip tik arklių netraukiama karieta mane labiausiai ir jaudino. Maždaug prieš metus man teko laimėti pasivažinėti vienu šių nuostabių įrenginių, ir jau tada aš suvokiau, kad, nepaisant baisaus triukšmo ir visų nepatogumų, šių savaeigių mašinų laukia puiki ateitis.

Ta patirtis paliko ir tiesioginę pasekmę: kad ir menkai, pagal savo galimybes aš įsitraukiau

į mano akyse besiskleidžiančią naują. Perskaitęs straipsnį laikraštyje apie amerikiečių automobilininkus, aš įkalbėjau patį misterį Vestermaną, firmos savininką, kad drauge su kitomis prekėmis imtų pardavinėti ir vieną naujovišką gaminį. Šį prietaisą pavadinau "Regėjimą apsaugančia kauke". Ji buvo iš odos ir stiklo, juostelėmis pritvirtinama prie galvos. Kaukė dengė akis ir saugojo jas, kad neprižirtų smėlio, lekiančio iš po ratų, nepakliūtų koks vabzdys ir panašiai.

Turiu pripažinti, jog misteris Vestermanas nebuvo labai tikras, kad tokia kaukė iš tiesų būtina. Jis pagamino tiktai tris pavyzdžius, kuriuos aš visur vežiojau su savimi, tikėdamasis įsiūlyti nuolatiniam mūsų klientams. Pukiškai supratau, kad tik tuomet, kai tvirtai susitarsiu ir gausiu užsakymų, kaukės bus pradėtos gaminti masiškai ir taps nuolatine mūsų preke.

Aš branginau savo išradimą ir labai juo didžiavausi, bet štai jau šešetas mėnesių vežiojau kaukes savo pavyzdžių lagaminėlyje - ir dar nepavyko sudominti jomis nė vieno kliento.

Bet seras Viljamas Reinoldsas buvo visai kas kita....